

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 25 (38)

Суми – 2020

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i25.p39>

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО СУДУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

*Курява Вікторія Вячеславівна,
аспірант кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-
економічної безпеки,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

Еволюція об'єктів інтелектуальної власності призводить до невідомого зростання їх значення для сучасної світової економіки. Інтелектуальна власність стала найбільш високим показником конкурентоздатності сучасної держави. Саме об'єкти прав інтелектуальної власності на сьогодні є рушійною силою державної політики в усіх її сферах – економіки, охорони здоров'я, безпеки, продовольства, праці, торгівлі, навколишнього середовища тощо. За останні десятиліття, в сучасних політичних умовах, змінилися відносини між виконавчою та законодавчою владою, що здійснило свій вплив на місце і роль судової влади в цій системі. Саме на дослідження сучасних інституційних основ формування судової системи в сучасних політичних умовах спрямована дана стаття. Досліджено взаємодію органів державної влади в контексті прийняття рішення щодо створення та організації забезпечення, зокрема Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Наша держава наділена високим науковим потенціалом, про що свідчить стан науково-технологічного та інноваційного розвитку. Однак, труднощі у сфері комерціалізації, охорони та захисту прав інтелектуальної власності, спричиняють масштабні збитки нашій державі, знижують конкурентоспроможність об'єктів права інтелектуальної власності. Серед таких проблемних аспектів варто назвати відсутність дієвої системи судового захисту прав інтелектуальної власності: нестабільність умов для винахідницької та раціоналізаторської діяльності; недорозвиненість елементів, що забезпечують комерціалізацію і захист запатентованих досягнень; використання неліцензійного програмного забезпечення, фальсифікованих і контрафактних товарів; високий рівень інтернет-піратства; неефективна та непрозора система збору роялті; відсутність дієвої системи судового захисту. Така ситуація створює реальні економічні проблеми та загрози для нашої держави, які потребують негайного їх вирішення, наукового обґрунтування механізму їх подолання. Сучасні умови розвитку державного управління в Україні суттєво впливають на взаємодію усіх гілок влади, балансування їх взаємовпливу та взаємодії, в тому числі й на судову гілку влади. Особливо загострюється політичний вплив на судову гілку влади, що посилює увагу до проблем інституційного забезпечення діяльності новоствореного суду.

Ключові слова: організаційне забезпечення, Державна судова адміністрація, Вищий суд з питань інтелектуальної власності, адміністрування в судовій системі.

Kuryava V.V. Strategic directions and prospects of improving the activities of the high court on intellectual property. The evolution of intellectual property has led to a steady increase in their importance to the modern world economy. Intellectual property has become the highest indicator of the competitiveness of the modern state. Today, the objects of intellectual property rights are the driving force of state policy in all its spheres - economy, health care, security, food, labor, trade, environment, etc. In recent decades, in modern political conditions, the relationship between the executive and the legislature has changed, which has had an impact on the place and role of the judiciary in this system. This article is aimed at studying the modern institutional foundations of the formation of the judicial system in modern political conditions. The interaction of public authorities in the context of decision-

making on the establishment and organization of security, in particular the High Court of Intellectual Property, is studied.

Our country is endowed with high scientific potential, as evidenced by the state of scientific, technological and innovative development. However, difficulties in the field of commercialization, protection and defense of intellectual property rights cause large-scale losses to our state, reduce the competitiveness of intellectual property rights. Among such problematic aspects is the lack of an effective system of judicial protection of intellectual property rights: instability of conditions for inventive and innovative activities; underdevelopment of elements that ensure the commercialization and protection of patented achievements; use of unlicensed software, counterfeit and counterfeit goods; high level of Internet piracy; inefficient and non-transparent royalty collection system; lack of an effective judicial protection system. This situation creates real economic problems and threats to our state, which require their immediate solution, scientific justification of the mechanism for overcoming them. Modern conditions for the development of public administration in Ukraine significantly affect the interaction of all branches of government, balancing their interaction and interaction, including the judiciary. The political influence on the judiciary is especially acute, which increases the attention to the problems of institutional support of the newly created court.

Keywords: organizational support, State Judicial Administration of Ukraine, High Court of Intellectual Property, administration in the judicial system.

Вступ. На сучасному етапі становлення судової системи України дуже гостро стоїть питання вирішального кроку нашої держави у напрямку практичного запровадження створеного Указом Президента України від 29 вересня 2017 року № 299/2017 - Вищого суду з питань інтелектуальної власності [11], який і на сьогодні не знайшов свого практичного відображення і не почав свою роботу, через допущенні ключові прогалини та засади його створення. Очевидно, що головним впливовим фактором зростання створення та реєстрації (патентування) творів авторського права та об'єктів промислової власності є наявність реально діючого державного механізму захисту порушених прав інтелектуальної власності, у разі їх порушення – ефективна система притягнення винних осіб до відповідальності, розвинута превентивна система запобігання порушення названих прав. Інтелектуальна власність та її об'єкти на сьогодні є рушійною силою для розвитку економіки сучасних прогресуючих держав, запорукою безпеки та реальних економічних показників.

Основна частина. Сучасний стан національної судової практики у спорах з питань інтелектуальної власності знаходиться у вкрай тяжкому становищі: загострюються проблеми затягування судового процесу; переважає механізм залучення до судового процесу експертів як способу уникнення відповідальності за прийняте суддею рішення; відсутність єдності правозастосування, як результат недосконалого, несистематизованого правового регулювання. Як доцільно зазначає А.О. Болотіна (Дігтяр), що не дивлячись на високий рівень розвитку законодавчої бази, яка приведена до відповідності міжнародним стандартам,

практика її застосування, на жаль, не призводить до її ефективної дії в Україні. Вся сукупність реформ у судовій системі, суттєва кількість змін в рамках процесуального законодавства нашої держави призвело до колізій, прогалин в законодавстві, які не дозволяють на сьогодні реалізовувати на практиці проголошені права, зокрема в сфері охорони прав інтелектуальної власності. На сьогодні гостро стоїть питання правового забезпечення діяльності новоствореного Вищого суду з питань інтелектуальної власності, а також вирішення процесуальних питань забезпечення розгляду справ вказаним судом [3, с. 36].

Створивши в Україні абсолютно нову модель судового захисту прав інтелектуальної власності, вирішено такі проблемні аспекти як: по-перше, створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності дозволить сформувати сталу і єдину судову практику. По-друге, відповідний рівень судового захисту прав інтелектуальної власності, сприятиме активізації уваги іноземних інвесторів до України, оскільки забезпечення права інтелектуальної власності власника торгової марки, продукції або твору дозволить не лише гарантувати їх високу якість, однак й отримати законний прибуток від їх реалізації та споживання. Зазначене вище, обумовлює як теоретичне, так і практичне значення обраної тематики для науки, а також роботи правоохоронних та судових органів, діяльність яких спрямована на виявлення, запобігання та припинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності та вирішення правових спорів щодо них, як і притягнення винних осіб до відповідальності [9, с. 51].

За даними наведеними Верховним Судом «Аналіз стану здійснення правосуддя при розгляді господарських справ у 2018 році», від загальної кількості розглянутих господарськими судами – 0,7 % або 460 – становлять справи зі спорів, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності; при цьому уже в порядку апеляційного розгляду справ ця цифра складає - 1,6 % або 235 справ у спорах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності [2]. Крім того, за даними Відомства з інтелектуальної власності ЄС (EUIPO), наведеними у звіті «Звіт про стан порушень прав інтелектуальної власності 2019: важливість прав інтелектуальної власності, порушення прав інтелектуальної власності та дії, вжиті для боротьби з нею», щорічні збитки, спричинені підробкою та піратством у деяких секторах економіки ЄС, сягають до 60 млрд євро. Оновлений аналіз показує, що загальні втрати еквівалентні 7,4% від загального обсягу продажів в ЄС у 11 досліджуваних секторах економіки. Аналіз показує, що в межах ЄС втрачаються до 468 000 робочих місць у цих сферах [1].

У 2019 році Торговельним представником США (USTR) було опубліковано Спеціальний Звіт 301, який є результатом щорічного огляду стану захисту та забезпечення дотримання ІВ торговельними партнерами США у всьому світі 157. Згідно цим звітом Україна у 2019 році залишилася у Списку пріоритетного спостереження (в якому почала згадуватися з 1997 року). Серед проблем, які обумовили участь України в цьому списку, зокрема, відсутність ефективних засобів для боротьби з розповсюдженими в Україні порушеннями авторського права із використанням мережі Інтернеті. Відповідно, зважаючи на зазначені вище положення Угоди про асоціацію, Угоди TRIPS, доцільним є унормування права державного інспектора фіксувати зміст веб-сайту (сторінки), інших місць збереження даних в мережі Інтернет, а також право інспектора залучати відповідного спеціаліста у разі, якщо це потребує спеціальних знань і не може бути здійснено інспектором самостійно.

Наведене вище є кричущим фактором для нашої держави, яка зобов'язана вжити всіх заходів у напрямку забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності в Україні та їх належного судового захисту.

Щодо впровадження в Україні Вищого суду з питань інтелектуальної власності, як елементу виконання міжнародних зобов'язань, взятих на себе нашою державою, вітчизняні науковці, аналізуючи Угоду ТРІПС [13], все більше звертають увагу на той факт, що в ній відсутні положення, які б прямо вимагали від України

створення спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності [5, с. 90]. На думку Бочарової Н.В., аналіз положень Угоди ТРІПС свідчить про те, що для того, аби відповідати цій угоді, Україні лише потрібно забезпечити ефективний захист інтелектуальної власності в судах загальної юрисдикції та в рамках загальної адміністративної системи [4, с. 20]. При цьому, практики стверджують, що нинішня система судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні не може залишатися в такому стані. Зокрема, С. Хлебніков, зауважує на тому, що судді судів загальної юрисдикції не можуть впоратися з такими специфічними справами. Їм не вистачає, перш за все, фахової компетенції та відсутність фундаментальних знань з цієї галузі, не дивлячись на широке коло сучасних тренінгів, можливостей підвищення кваліфікацій. Ця проблема є цілком зрозумілою, адже для переважної більшості суддів право інтелектуальної власності не є спеціалізацією [14].

Однак, головний наголос, який ставлять вітчизняні науковці проти створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності – це проблеми його предметної юрисдикції. Так, наразі не зрозуміло, чи буде цей суд розглядати справи, пов'язані з адміністративними правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності [7]. На користь створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, наводить свої аргументи А. В. Степенко, зазначаючи, що вказане має ряд позитивних моментів. Зокрема, це забезпечить ефективний та більш швидкий розгляд справ з інтелектуальної власності, незважаючи на наявність спеціалізації у господарських судах, а також це сприятиме застосуванню однакової судової практики вирішення спорів з питань інтелектуальної власності. Адже сьогодні справи з інтелектуальної власності розглядаються судами різних юрисдикцій, що призводить до різного застосування одних і тих самих норм законодавства, тобто породжує різну судову практику. Крім того, судді, незважаючи на введення спеціалізації у справах інтелектуальної власності, перевантажені розглядом справ, які не мають відношення до даної сфери, що призводить до затяжного розгляду таких справ – від двох до п'яти років [12, с. 47]. Більше того, Жаров В. О., аналізуючи міжнародний досвід функціонування інституту судового захисту прав інтелектуальної власності зазначає, що міжнародною спільнотою визнається важливість саме судової форми захисту прав інтелектуальної власності. Виокремлення судів з питань інтелектуальної власності, тобто їх спеціалізація, дозволяє більш ефективно виявляти та вирішувати проблеми у зазначеній сфері.

Забезпечуючи такі суди відповідними фахівцями у зазначеній галузі, держава створює всі гарантії для належного забезпечення зниження судових помилок, судових витрат, удосконалюючи судову практику в зазначеній сфері, що, у свою чергу, приведе до більшої узгодженості і підвищення передбачуваності в правовідносинах з питань інтелектуальної власності [6, с. 64].

Головною перспективою, яка дійсно здатна стати вирішальною у напрямку запровадження діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності є Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності, яка являє собою комплекс заходів, що спрямовані на:

- (створення) сприяння та заохочення створення об'єктів права інтелектуальної власності; (використання) запровадження сприятливих умов та механізмів використання об'єктів права інтелектуальної власності у виробництві, інших галузях економіки;

- становлення ефективного державного управління у сфері інтелектуальної власності;

- підвищення ефективності діяльності державних установ системи охорони інтелектуальної власності, проведення експертизи заявок та видачі охоронних документів;

- удосконалення законодавства з охорони прав інтелектуальної власності;

- удосконалення механізмів захисту прав інтелектуальної власності;

- формування високого рівня культури та освіти у сфері інтелектуальної власності з метою побудови конкурентоздатної національної економіки, що заснована на знаннях та інноваціях та реалізуються Урядом нашої держави [10].

Від ефективності прийняття Стратегії залежить успішне впровадження судової реформи та ефективна робота створеного Вищого суду з питань інтелектуальної власності та забезпечення виконання взятих Україною міжнародних зобов'язань. Однак, на нашу думку, це радше процедурні моменти вже успішно запущеного процесу, покликаного забезпечити більш дієвий захист інтелектуальної власності в Україні, що повністю відповідає взятим на себе Україною міжнародним зобов'язанням [8].

Впровадження Стратегії буде здійснюватися в три етапи: перший – у період 2020-2021 рр.; другий – 2022-2023 рр. і третій – 2024-2025 рр. на основі планів дій, розроблених і прийнятих для кожного етапу.

Перший етап буде орієнтований переважно на завершення нормативної, інституційної та судової реформ, на вдосконалення інфраструктури системи ІС, на створення механізмів комерціалізації результатів ІВ та стимулювання інноваційної

діяльності, зміцнення інституційного потенціалу установ, наділених функціями і відповідальністю в галузі ІВ, зміцнення функціонального потенціалу організацій по колективному управлінню, розвиток системи охорони ГЗ, ТЗ і ТВК, розробку та ліцензування освітніх програм з ІВ, поетапне включення дисциплін ІВ у ЗВО, включення знань з ІВ у шкільні програми, відновлення системи перепідготовки та підвищення кадрів у сфері ІВ, усунення наслідків патентного тролінгу, організацію кампаній з інформування населення про згубні наслідки явищ піратства і контрафакції.

Другий етап буде орієнтований на впровадження механізмів та програм, розроблених на попередньому етапі, а також на просування менеджменту інтелектуальної власності, забезпечення зростання інноваційного потенціалу дослідних установ, ролі інтелектуальної власності в діяльності МСП, освоєння практичних методів реєстрації та охорони ГЗ, організацію спільних дій по боротьбі з піратством і контрафакцією, впровадження ефективного механізму по колективному управлінню авторськими і суміжними правами.

Третій етап об'єднує завдання, пов'язані зі створенням зрілого ринку об'єктів ІВ, їх інтеграцією в економічний оборот та забезпечення цифровізації національної економіки, сприяння переходу на інноваційний шлях економічного зростання та прийняття цінностей суспільства, заснованого на знаннях та культурі ІВ [10].

Загалом, прийняття та впровадження у практичну діяльність Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності переслідує більш глобальні цілі, не лише систему судового захисту. Впровадження Національної стратегії сприятиме подальшому розвитку та функціонуванню Національної системи інтелектуальної власності на якісно новому рівні та надасть змогу забезпечити:

- сприяння покращенню конкурентоспроможного підприємницького середовища, яке базується на результатах інтелектуальної діяльності, що сформує належні умови для переходу до інноваційної моделі економічного зростання країни;

- зростання інституційного та функціонального потенціалу Національної системи інтелектуальної власності;

- здійснення якісної організації та координації діяльності державних органів, установ та організацій, що наділені функціями та відповідальністю в сфері інтелектуальної власності, зміцнення їхніх взаємозв'язків для забезпечення дотримання прав інтелектуальної

власності, попередження контрафакції та піратства і боротьби з цими явищами;

□ зростання рівня освіти, поінформованості та культури суспільства в сфері інтелектуальної власності, що призведе до зменшення використання піратських і контрафактних товарів, випадків недобросовісної конкуренції;

□ підвищення рівня підготовки та кваліфікації фахівців державної системи правової охорони інтелектуальної власності, працівників судових, правоохоронних та контролюючих органів;

□ стимулювання створення, правового захисту та правомірного використання об'єктів інтелектуальної власності в якості стратегічного інструменту формування умов для переходу до інноваційної моделі зростання економіки як важливого кроку для побудови постіндустріального суспільства;

□ виконання Державною службою функцій Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи на високому якісному рівні;

□ впровадження сучасних інформаційних технологій, удосконалення інформаційного забезпечення в сфері інтелектуальної власності;

□ забезпечення доступу широкому колу громадськості до інформації, пов'язаної з різними аспектами набуття, здійснення, захисту та дотримання прав інтелектуальної власності;

□ удосконалення національного законодавства в сфері інтелектуальної власності у відповідності до європейських норм і стандартів для забезпечення надійного захисту прав інтелектуальної власності та зменшення обсягу правопорушень у цій сфері;

□ розширення ринку та зростання капіталізації інтелектуальної власності, що відповідає рівню постіндустріального суспільства;

□ зростання привабливості та престижу творчої, інтелектуальної діяльності, створення сприятливого інноваційного клімату; зростання іміджу нашої країни як правової держави, в якій здійснюється ефективний захист прав інтелектуальної власності, що буде сприяти залученню іноземних інвестицій;

□ створення ефективних механізмів забезпечення інтелектуальної безпеки в країні для надійного розвитку та збереження українського інтелекту.

Таким чином, у сьогоденних умовах становлення нашої держави на шляху інтенсивної інтеграції до європейської спільноти, спрямованість заходів забезпечення ефективного функціонування української системи судового захисту прав інтелектуальної власності повинна підкріплюватися трансформацією системи національного законодавства. В цілому підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності передбачає реалізацію багатьох складних завдань, пов'язаних як із удосконаленням національного законодавства, так і правозастосовної практики, завершенням інституційних реформ, а також налагодженням активної взаємодії між уповноваженими органами державної влади, правоохоронними, фіскальними, митними органами тощо. Істотна роль у цьому процесі відводиться також судовій гілці влади, яка перебуває у стадії активного реформування, особливо враховуючи перспективу започаткування діяльності у 2020 в Україні Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності та наявну реформу процесуального законодавства, внаслідок чого більшість спорів із порушення прав ІВ розглядатиметься в порядку господарської юрисдикції.

Література:

1. Status Report on IPR infringement: the importance of intellectual property rights, the infringement of intellectual property rights and the actions taken to combat it. URL: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2019_Status_Report_on_IPR_infringement/2019_Status_Report_on_IPR_infringement_en.pdf.

2. Аналіз стану здійснення правосуддя при розгляді господарських справ у 2018 році: Верховний Суд. Київ. 2019. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Analiz_KGS_2018_1.pdf.

3. Болотіна (Дігтяр) А. О. Кримінально-правова охорона права інтелектуальної власності на лікарські засоби: проблеми судового захисту. Теорія і практика інтелектуальної власності. № 6. 2019. С. 36-45. DOI: <https://doi.org/10.33731/62019.188329>.

4. Бочарова Н.В. Специализированные суды по вопросам интеллектуальной собственности: аргументы «PRO» и «CONTRA» в современных международных дискуссиях. Журнал Теорія і практика інтелектуальної власності. 2007. № 6. С. 19-34.

5. Горбачова К.М., Нежевело В.В., Хайхан І.Р. Національна Стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті забезпечення виконання міжнародних зобов'язань. Юридичний науковий електронний журнал. № 3. 2020. С. 88-91.

6. Жаров В.О. Право інтелектуальної власності в системі права України. Навчальний посібник. Київ: Інститут інтелектуальної власності і права, 2006. 108 с.

7. Канарик Ю.С., Петлюк В. О. Актуальні питання створення вищого суду з питань інтелектуальної власності. Юридичний електронний науковий журнал. 2017. № 5. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2017/19.pdf.

8. Кепко О.І., Кепко В.О. Захист інтелектуальної власності в контексті взятих на себе Україною міжнародних зобов'язань. Економічна наука. № 9 .2020. с. 91-94. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2020/17.pdf.

9. Ключко А. М., Дігтяр А. О. Розмежування банківської та комерційної таємниці як об'єктів кримінально-правової охорони та забезпечення права інтелектуальної власності. Форум права. № 5. 2018. с. 50-58. DOI:<https://zenodo.org/record/2527936#.X85D33AzYdU>.

10. Національна Стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки. URL: https://drive.google.com/file/d/1oqjabxZiTempwJjaZsO1NoLt7fvP_qxj/view.

11. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29 вересня 2017 року № 299/2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/299/2017>.

12. Степненко А.В. Проблематика формування Вищого суду з питань інтелектуальної власності. IV Міжнародна науково-практична конференція. М. Харків, 22-23 лютого, 2018 р. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/28feb2018/28feb2018.pdf#page=47>.

13. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994; СОР. Офіційний вісник України. 2010. № 84. ст. 2989.

14. Хлебніков С. IP суд й актуальні проблеми у сфері права інтелектуальної власності: дискусія в українському кризовому медіа центрі. Українське право, 2018. URL: <https://ukrainepravo.com/news/ukraine/ip-sud-y-aktualni-problemy-u-sferi-prava-intelektualnoyi-vlasnosti-dyskusiya-v-ukrayinskomu-kryzovom/>.